

**1923-11-23**

**SENDER**

Thomas Laub

**RECIPIENT**

Joakim Skovgaard

**FACTS**

Document type:  
Letter

Archive:  
Mappe 96 nr. 20

**TRANSCRIPTION**

Afventer transskription.

Lauvs herlige brev om  
„I Kvæld blev der banket paa  
Helvedes port“

og om hans og mit arbejde i forhold  
til Grundlovs. Tilknytningen til  
den gamle grund.

**MEDDELELSER FRA SAMFUNDET  
„DANSK KIRKESANG“  
AF 5. DECEMBER 1922**

»Kling, hver gammel Kirke-Salme,  
Som du først var gjort i Gaar»,  
Gammeltest. Sangbark Nr. 119.

**ET BREV TIL EN VEN**

Vi talte forleden med hinanden om hvad der kunde gøres for rigtig at få gang i arbejdet for vores melodier. Jeg er derved kommet til at tænke på adskiligt, som jeg nu gerne vilde have lov til at fremsætte for dig; så kan du ved lejlighed sige mig din mening.

Arbejdet er hidtil mest gået ud på at holde foredrag om, og forevisninger af melodierne. Det er jo det naturlige, sålænge de ikke er kendte af Folk. Men efterhånden som de bliver det, må der ske en omlægning af arbejdet; så må folk lidt efter lidt forvandles fra »hørere« til »gørere«. — Du har, som jeg, vist lagt mærke til, at det ikke er vanskeligt at få folk til at bryde sig om melodierne, når de blot får dem at se sådan som de er: som udsøg af den egte kirkesang, den der lige fra første færd har haft den rette forståelse af tonen som bærer af kirkens ord; den som har kunnet læmpe sig efter tidernes behov og skabe de nye former der trænges til, uden at sætte det oprindelige ægte øverst; den som her hos os har formået at optage den danske folketone, så at vi danske kristne ret kan føle os hjemme i den, — er dette blevet klart fremstillet for folk, har vi gang på gang set dem grebne, endogså begejstrede. Men ovenpå dette, — ja der er udmærkede undtagelser — men reglen har været — at der intet er sket; folk har tilbragt en behagelig time, haft en smuk åndelig nydelse, og dermed nøjes de.

Desværre må dette siges at være beegnende for os danske. Vi har vist i almindelig grad sans for ord, som vækkende og som bærer af værdier, — tænkt paa højskolen. Men samtidig har mange af os en tilbøjelighed til at bytte den interesse der vækkes for det man hører med arbejdet for det. Meningen var at noget skulde tilegnes, men fordi man bryder sig om en ting, ejer man den ikke; det nås først når man personlig giver sig i lav med den. Hvormange mennesker er der ikke herhjemme, hvis hele åndelige liv består i blot at være tilhørere ved foredrag! Vilde man sige det til dem, fik man sagtens det svar: er vi ikke mennesker med åndelig sans, er det ikke det det

kommer an på? — Får denne tilhøjelighed magten, bliver det danske folk et folk af tilhørere.

På kirkelivets område viser dette sig i sin grelleste skikkelse. Forholdene har medført at præken er kommen til at indtage hovedpladsen ved gudstjenesten. Følgen er bleven, at for mange er det at gå i kirke ét med at høre den eller den præst. De har rent glemt hvad gudstjeneste er: at menigheden der samler sig om hvad Gud har givet, og på grundlag af hans gaver frembærer sin tale, sin lovprisning, sin bekendelse, sine bønner, — alt hvad der ligger den på hjerte. Gudstjenesten er menighedens lovtoffer, et offer af samme art som den vi læser om i biblen. Bag ethvert offer ligger dette: Vi kommer frem for Guds ansigt, breder ud for ham alt hvad han har givet os, bekender at det er alt fra ham, intet har vi af os selv; vi véd at vi kun kan modtage det når vi siger tak, uden tak er gaven gavnløs. Så bringer vi da, som Kain sit neg, som Abel sit lam, vor fattige lovsang, førstegroden af den høst som Gud ved sine gaver lader vokse frem i os; som en offerrog stiger den op til Gud, han modtager den, det véd vi; og alt det vi her har lagt frem for ham, tager han så op med sin hånd og giver os det alt på ny, med sin velsignelse, mangefoldet. Se dette kan vi ikke undvære, ingen præken, selv den bedste, kunde erstatte det. Og den præken der driver det ud af gudstjenesten, har taget fra os noget af det bedste vi har, den store oplevelse af Gud som giver, den store opvælse i et liv der helt er offer til Gud.

Nu må du ikke tro at jeg vil præsten og hans præken til livs. Der er altid brug for dem, om ikke just altid på det sted hvor de i reglen færdes. De almindeligste former for præken: omvendelses-, opvækkelses- og oplysningspræken hører ikke hjemme ved gudstjenesten. For den forsamling der trænger til den første slags, som altså ikke er omvendt eller vakt, som ikke kender Gud uden af omtale af præsten, som ikke til daglig lever, om end i al skrøbelighed, sammen med Gud, kan jo ikke være den levende menighed der med forset og bevidsthed samler sig om Gud som den kender. Og vi kommer for at tale med ham, ikke for at belæres om ham. Omvendelse og oplysning kan ikke undværes, uden dem kunde der jo overhovedet ikke være tale om gudstjeneste, men derfor har de ikke lov til at tage den plads der skal bruges til andet, de må finde deres egen plads, forud for og ved siden af gudstjenesten.

Men én slags præken er der plads for. Det er den der højer sig tjenende ind under gudstjenesten for at fremme hvad vi har for dér. Dens indhold er kortelig dette: Se hvad Gud har givet os! lad os sige ham tak derfor! Den

har sit forbillende i oldkirken. De der dengang havde ordets eller sangens gave, traadte op som ordførere, som forsangere, og ved det de førte frem tilskyndede de, opmuntrede de menigheden, saa den endnu ivrigere og varmere kunde lægge sit svar til deres lovsang. Der var noget i denne gamle vekselsang som er rigtig betegnende for den ægte gudstjenestes væsen, noget som vi godt kunde have brug for. Men rigtignok ikke i den skikkelse hvori det ofte føres frem nu til dags.

Man har ved den slags forsøg i reglen altfor meget indtryk af at der skal pyntes paa gudstjenesten for at gøre den tillokkende, saa der kan komme så mange flere tilhørere. Og det, der indføres af liturgi er ofte det rene koncertvæsen, ikke en sang som menighedens sans er vakt for, og som den føler den kan bruge for bedre at tale med Gud. Bæge dele er lige forkæstelige. At lokke til Gud og hans gaver ved ydre midler er en kirkelig usømmelighed, lige føel om det er ved gudelig té, ved lysbilleder, ved andfulde modepræken eller ved koncertopførelser. Det eneste lokkemiddel vi har lov til at bruge er det, at menigheden i sin lovprisning og tak til Gud viser sådan en glæde, så andre tænker: gid jeg dog var med i den glæde! Men hvordan skulde en menighed dog kunne udtale sin glæde gennem en lavs lytten til musik, selv om den er nok så fin. De der sværmer for den slags plejer at sige: vi må have mere »stilbedelse« ved gudstjenesten. Det lyder jo kont, men oprigtig talt, der er mere tilbedelse i en glad menigheds sang af en almindelig salme som »Et barn er født«. Og oldkirkens sang var sandelig ikke koncertmusik.

På endnu et punkt gøres der menigheden uret, der bliver også dér taget noget fra den. Man ser jo gang på gang, at præsten ved valget af salmer mere tænker på: hvad kan passe til min præken og sætte den i ret lys? — end: hvad kan hjælpe menigheden til rigtig at tale med Gud? Nu har vore salmedigtere, ikke mindst de to største, Brorson og Grundtvig, foruden egentlige salmer skrevet en mængde udmærkede åndelige digte, den første især omvendelses- og vækkelses-salmer, den anden mest oplysnings-salmer, — digte der er herlige at bruge til besning i enrum, ved gudelige møder, ved foredrag. Mange af dem bruges med forkærlighed på bæge sider af præken. Det betegnende ved dem er imidlertid, at de er *tiltale* til menigheden, altså igen en slags præken. Når nu en gudstjeneste består af, først og fremmest som det vigtigste, en vækkelses- eller oplysningspræken (der hvor den uheldige skik med skriftemål efter præken bruges, endda to præken, som altså optager den største del af tiden) så flere »prækensalmer« før og efter, så måske, for at opmuntre folk, til indgang

og udgang et lille net lyrisk digt der ikke har formaget med kristendom at gøre som »Altid frejdige eller lign., — så må man sige, at der gjort hvad gøres kan for at udrykke gudstjenesten. Heldigvis er der da i reglen også allergangen, og salmerne ved den plejer jo endnu at være rigtige gudstjenestesalmer («Vor Herre Jesu mindefest»), — men så er paa mange steder de fleste folk gået bort. Og desuden drejer det sig om en forholdsvis kort Tid der ikke fylder det halve af »prækenstiden«. — Kan du ikke nok forstå, at jeg af og til fristes til at udbrøde: Har vi virkelig ikke tid og raad til, blandt de mange gudelige foredragsmøder med præken for og bag, — jeg indrømmer fuldtud at de bør og skal holdes, — men har vi ikke tid til, blot en time om ugen, at holde én virkelig gudstjeneste hvor det er menigheden der taler til Gud og for hans ansigt? og ikke andet, ingen sammenblanding med »tillæsefjæsternerne, som jo dog, eftersom vi nu engang er opdragede, vil tage magten fra menighedens egen tale.

(Lad mig i forbigående bemærke: vi er jo enige om, at der både er krese og enkeltpersoner der danner hæderlige undtagelser. Jeg behøver altså ikke at gentage det ved hver enkelt anklage.)

Men, siger du måske: er vi nu ikke kommen lovlig langt fra det vi begynde med, arbejdet på melodierne? Nej, vi er hvor vi skal være. Gudstjenesten er altså ganske særlig menighedens arbejdsmark; det vidste oldkirken. Katolikkerne har taget arbejdet fra menigheden, og har ladet »kirken«, d. v. s. gejstligheden, besørge det, som så meget andet. Vi lutherske synes jo, at vi i det stykke står så højt over de katolske. På adskillige Punkter er vi godt med på lægfolkets umyndiggørelse. Når mennesker vænnes til at lade *det* besørge af andre, som ganske særlig er lagt frem for dem selv, kniber det for dem at blive voksne. Vort danske lægfolk gør som helhed, ialfald udadtil, ikke noget særlig voksent indtryk. Hver gang der er en sag oppe, er det altid præsterne der er ordførere, lægfolket venter tålmodig på parolen, og følger så den præst som er »deres egen«. Det er i længden ikke ganvligt for ens arbejdsdygtighed.

Men nu gælder det om at vinde, hvad vi har tabt. Og er vor arbejdssevne svækket, må vi begynde dér, hvor et arbejde i mere end almindelig grad møder sig som vort eget. Dette arbejde er arbejdet for kirkesangen. Er gudstjenesten vor arbejdsmark, så er kirkesangen vort arbejdsredskab, for vi kan kun holde gudstjeneste, *felles* menighedsgudstjeneste, ved at synge sammen. Og nu er vi jo snart mange der har fået øje for hvilken skat vi har i »vore« melodier. Men så gør også en åndelig lov, en

menighedslov, sig gældende: enhver der finder en skat, er pligtig at dele den med de andre. Vi må nu sammenkalde naboer og venner og sige: glæd jer med os. Og den glæde består i at vi sammen lærer flere og flere melodier at kende, rigtig lever os ind i skatene. Vi begynder i små krese, men de må vokse; vennerne og naboerne må hidkaldes i stadig større mængde. Vi kan godt kalde disse sammenkomster menighedsmøder, men det skal ikke være menighedsmøder i den almindelige forstand, hvor et opbyggeligt foredrag er midtpunktet; nu skal vi være »gørere« og ikke »hørere«. Og den der leder mødet behøver ikke at være præst, det skal være et menighedsmedlem som er så musikalsk at han kan lære os ved at synge for eller spille for. Naturligvis må vi være i forbindelse med præsten, og stadig få at vide hvilke melodier der kan blive brug for ved gudstjenesten; der bør aldrig indføres nye melodier, uden når de iforvejen er kendte af en stor skare, så de straks kan gå med glans og med glæde. Sådan var det at de har dem ad på Liselund. De kom sammen i krese, alene for at lære melodierne; Thorvald Aagaard ledede indøvelsen, og så spurgte de Morten Larsen og de andre: hvad har vi nu brug for? Og det hele var dem til stor glæde. Et eksempel til efterfølgelse!

Når vi nu gør ligeså, vil vi også få stor glæde, — ikke blot af de herlige melodier, men også af mange herlige salmer som er skammelig lidt kendte. Der køres jo altid på de samme salmer, de som »passer til prækenen« — Og for præsterne må det da være en stor glæde at se menigheden selv tage fat. Det er jo med dem som med lærere; en god lærer véd at hans arbejde går ud paa at han lidt efter lidt gør sig selv overflødig; er eleven udlært, voksen, har leeren gjort sin gerning, så kan han gå med glæde. At menigheden nu virkelig begynder på at gøre sit eget arbejde, er jo tegn på at den begynder at blive voksen.

Ikke blot på disse to punkter er arbejdet ganvligt, også overfor modstanderne vil det gøre nytte. Når store kres af menigheden glæder sig ved melodierne, har modstanderne ikke ret til at afvise dem, sålænge de selv ikke grundigt og uden fordomme har sat sig ind i dem, så de véd hvad de virkelig indeholder. Dette har de hidtil ikke gjort; nu vil de gennem det nye menighedsarbejde kunne gøre det. Allermindst har de lov til at sige, — sådan som adskillige virkelig har været simple nok til: »bliver vi ikke fri for melodierne, går vi«. Vi andre kan dertil svare: flere af os har i åreger fundet os i melodier som ikke tiltalte os, men aldrig faldt det os ind af den grund at gå fra den kres, hvor vi var sat og hørte hjemme. Og jeg personlig kan tilføje: I min ungdom kom jeg meget i Var-

tov. Der gik i den tid ikke en søndag uden at vi fik en ny melodi. Mange af dem var såmæn ikke videre dejlige, men jeg husker at det morede mig at lære så meget nyt at kende, — det er jo dog det eneste naturlige for unge mennesker. Og aldrig faldt det mig ind at sætte mig på bagbenene overfor dette nye; jeg vidste jo bestemt, at jeg ikke var sat til dommer dér, jeg var ikke kaldet dertil. Man fristes virkelig af og til til at spørge modstandere: er I *kaldede* i spørgsmålet om disse melodier? har Vorherre givet jer et ærende i den sag? Hvis I kan svare ja, så véd I jeres forstepligt, — at sætte jer grundigt ind i dem. — Gør de det så ikke, har de i samme åndedret tabt al ret til at tale med. Gør de det, ja så véd vi jo hvordan det plejer at gå dem der fordonsfrit kommer til vore melodier, — de ender med at elske dem.

Nu har jeg nogenlunde sagt det der ligger mig på hjerte. Jeg håber du i det væsentlige er enig med mig.

Gledelig jul til dig, din kone og dine børn. Brug nu den gode juleferie til at lære dem rigtig mange af vore melodier. Det er jo børnene det kommer an på, de er fremtiden. Og de er uden fordomme.

Solhvervsdag, Gentofte 22. Dec. 1923.

Din

Thomas Laub.

Samfundet »Dansk Kirkesang« traadte første Gang frem ved Organist *Thomas Laubs* 70 Aars Fødselsdagsfest d. 5. December 1922, hvorfor denne Dato er knyttet til dets Navn. Men sin fastere Form fik Samfundet først ved det Medlemsmøde, der holdtes i Helligaandshuset d. 7. Maj 1923. Her blev af det foreløbige Udvalg fremlagt Forslag til Vedtægter og efter en Forhandling fastsloges som fremtidig gældende de Vedtægter, Medlemmerne er gjort bekendt med gennem Postopkrevningsblanketterne, og som her yderlig optrykkes.

#### VEDTÆGTER

FØR SAMFUNDET »DANSK KIRKESANG« AF 5. DECEMBER 1922.

1. Samfundet »Dansk Kirkesang« har til Formaal at virke med til at fremme Forstaaelsen og Brugen af dansk Kirkesang, saaledes som den er fornyet og tilrettelagt af *Thomas Laub*.

2. Dette søges opnaaet ved bl. a. at lade afholde Salmesangøvelser, hvor saadant kan gøres, at give Organister og Lærere Lejlighed til at uddannes i dansk Kirke-

sang og lovrigt yde Støtte til ethvert Arbejde, der svarer til Samfundets Formaal.

3. Samfundet ledes af et Arbejdsudvalg paa 9 Medlemmer, der første Gang vælges af Medlemmerne og derefter supplerer sig selv.

4. Medlemmerne yder et aarligt Bidrag af mindst to Kroner til Støtte af Sagen. Paa Egne, hvor der er et større Antal Medlemmer, udpeger Arbejdsudvalget en Kredsleder, gennem hvem Smaaarbejde finder Sted. Der holdes regelmæssigt, mindst aarligt, Medlemsmøder, hvor Beretning og Regnskab forelægges.

Det har altid sin Vanskelighed at komme i Gang med et Arbejde som dette og tager sin Tid at finde de bedste Arbejdsmaader. Men det skal dog nævnes, at vi allerede har haft Lejlighed til at støtte noget af det, Samfundet ønsker fremmet. Saaledes ved almindelig dansk Præstekonvents aarlige Møde ved Nyborg Strand, hvor *Th. Laub* var indbudt til at tale om vor Kirkesang, og hvor Magister *Wøldike* ledede et frivilligt Kor fra Fyen. De 150 Præster, der var samlede, fik her et stærkt Indtryk af Ævnheden og Ægtheden i disse Salmetoner. Ligeledes har Magister *Wøldike* efter Opfordring fra nogle Menighedskredse i Holbæksgnen paa Foranledning af Sognepræst *Godt*, Kundtly, illustreret dennes Foredrag om Kirkesangen ved at lade sit Kor synge en Del af de gamle Kirketoner. Ved nogle kirkelige Møder i Jylland og paa Sjælland har Sekretæren, Pastor Trier, Frederikskirken, haft Lejlighed til baade i Tale og Toner at drage »dansk Kirkesang« frem, og i forskellige Menighedskredse er der et virkeligt Arbejde i Gang med at indøve disse Kirkemelodier.

Udvalget har bestemt sig til at yde Støtte til Afholdelsen af et kortere Sommerkursus i Kirkesang. Dette Kursus er særlig beregnet paa Lærere, Kirkesangere og Organister, som har Forudsætninger for at kunne faa Udbytte af en saadan Undervisning. Kursuset tænkes afholdt i Dagene den 10. til 24. August i København under Ledelse af Organist *Laub* og Kantor, Magister *Wøldike*. Der kan ydes Deltagerne i Kursuset en økonomisk Støtte, der vil kunne dække en Del af deres Udgifter ved Opholdet i Hovedstaden, foruden at Undervisningen er gratis. Da det i alle Tilfælde i Aar kun kan blive et meget begrænset Antal, der kan komme med, har man tænkt sig det som den naturligste Ordning, at de stedlige Kredsledere var medvirkende ved Antagelse af Kursusdeltagerne. Det henstilles derfor, at Anmodninger om at deltage bliver sendt til en af disse Kredsledere, hvis Adresser findes nedenfor.



[illegible]

11  
Lelkes-, fortæller, præst-sangen, - den som har sit liv  
gængende i en moders sørges lende barm. Det er den  
som har fundet sit smukkeste øjeblik i vor fælles, hvor  
den at forsamlingen medtager (ikke given) frihed, vil her, og  
vibrer i en kreds. Den sang er i faldet, besejret  
tilbage, helt skudt af vejen, og det er synd. (Det må  
de kunne forvi, som i Viden) præstisk "til hals".)  
Grundet i først Gr.'s mangel på sang for minde og  
dermed at de i skolen af pædagogiske grunde har været  
særegen brug for fællesang. Måske nye præsters glim-  
skel lærer forståelse, når de i et øjeblik har en kreds  
proben, som kun betyder at indlægges <sup>af de menigmen og præster</sup> i et øjeblik de jo  
for at læse en side. Men et sådant øjeblik er ikke menigmands-  
sang men fortællende, - og menigmands sang er først og  
fremmest var på fortællende. Gr. var jo den store bister  
de havde lægt det, præstisk titel, lærerang, o.s.v. på  
den ene side, salmeang og forsamlingen på den anden.  
Lad nu her komme til sin ret, - men når Brønden f.eks.  
en en glimt af en kreds menigmands sang. I kreds den  
de skulle gøre den skamfuld, i det (næsten usædvanlig) i det  
- i virkeligheden forsamlingen menigmand til gæstetiske søg  
og når præsterne eller en enkelt salme her de selv synger  
det mest af alle den skakkede menigmand søges med en bise  
(kondat var ikke helt fri for den sang) i et øjeblik de for



9 udsiddet, og jeg jo <sup>og</sup> vil fra den danske kirkegæng,  
 og skal jo også nu kirkegænge: den øst danske kirkegang,  
 med sin fællestid, og sit <sup>og</sup> præ, der præ og fælle  
 nie, alt i kirkegangen østfølelsen, kan præ, og som. Iste  
 mang, fælle her mang, til. — Der de. Iste L. fælle. med  
 gr's arkiv! Noget. Skide, p. i fælle har frist, jo  
 alle  
 alle og fælle med i det, idet frist, jo i hær (and-mad),  
 g, halvt idet at vild af det, idet fælle med hær fælle.

Nå, vi skal denne Langtursk! Vi skal  
 have et "Hvad", som man har ved det, og  
 når de har, så vil jeg det, og det skal jeg have  
 det. Men jeg har nu, og vil. Langtursk an  
 og vil se at få den i et Hjul. Men det  
 kommer i løbet af fra tiden. To met. til to met.  
 af Gr. som er meget lidt kendt, så folk ikke  
 kan forage sig. Many, de kommer.

Many thanks.

Deus In Laude.

4) For det er virkelig den Helligånd som her virket den  
 Gudsord som en kædetagning strømt i Kirken angaa de Gudsord  
 som Læseren, den der fortæller, men <sup>og selv</sup> i mig skal gøres ind i.